

СИСТЕМА ОПОВІЩЕННЯ НАСЕЛЕННЯ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ

*Анастасія ЧЕГОЛЯ, навчально-науковий інститут цивільного захисту,
навчальна група ЦЗк-22-1*

НК – Максим ДЕМЕНТ, канд. пед. наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Своєчасне оповіщення та достовірне інформування населення є ключовими заходами цивільного захисту, які визначають ефективність реагування на надзвичайні ситуації та безпосередньо впливають на збереження життя і здоров'я громадян. В умовах воєнного стану ці функції набувають особливого значення, адже масштаб загроз значно зростає, а ризики пошкодження систем зв'язку та інфраструктури є постійними.

Нормативно–правове забезпечення питань оповіщення та інформування визначається Кодексом цивільного захисту України (статті 30-31), а також підзаконними актами Кабінету Міністрів України, що регламентують порядок організації систем оповіщення та використання телекомунікаційних мереж.

Згідно зі статтею 30 Кодексу цивільного захисту України, оповіщення визначається як своєчасне доведення інформації до органів управління, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення. Сучасна система оповіщення в Україні базується на комплексному підході, що поєднує автоматизовані системи централізованого оповіщення різних рівнів (загальнодержавні, територіальні, місцеві), використання електронних комунікаційних мереж, включаючи мобільний зв'язок, телебачення, радіо та відомчі канали, а також автоматизацію процесу передачі сигналів через системи раннього виявлення та оповіщення на об'єктах підвищеної небезпеки.

Важливим елементом розвитку системи є залучення місцевих рішень, оскільки згідно з чинним законодавством саме органи місцевого самоврядування відповідають за утримання локальних систем оповіщення. Це створює простір для інновацій, зокрема у багатьох громадах успішно функціонують власні Telegram-канали та мобільні застосунки. Водночас розуміння вразливості цифрової інфраструктури в умовах воєнних дій спонукало громади до пошуку альтернативних каналів оповіщення. Мобільні засоби оповіщення з використанням гучномовців на службових автомобілях Державної служби України з надзвичайних ситуацій та підрозділів Національної поліції довели свою ефективність у ситуаціях, коли стаціонарна інфраструктура зв'язку зазнала пошкоджень. Цей підхід забезпечує пряме звернення до населення безпосередньо в місцях його перебування, що особливо важливо для людей, які з різних причин не мають доступу до цифрових каналів інформації.

Стаття 31 Кодексу цивільного захисту визначає, що інформування у сфері цивільного захисту має включати прогноз надзвичайних ситуацій, межі поширення, можливі наслідки та методи захисту населення. Органи управління цивільного захисту зобов'язані надавати цю інформацію через засоби масової інформації у достовірному та доступному форматі, враховуючи потреби людей із вадами зору чи слуху. Однак сучасна система інформування стикається з низкою викликів, включаючи технічні обмеження через використання частиною населення застарілих телефонів, нестабільний Інтернет зв'язок у сільській місцевості, проблеми оперативності через затримки у повідомленнях та недовіру до офіційних каналів, коли люди дізнаються про небезпеку з соцмереж швидше, ніж із державних систем.

Для подолання цих проблем Україна поступово впроваджує нові технології, зокрема систему Cell Broadcast, яка дозволяє надсилати повідомлення на всі мобільні телефони в зоні ризику незалежно від мережі, резервні канали через класичні SMS та мобільні застосунки, а також інтегровані сервіси тривоги у вигляді універсальних мобільних додатків для попередження про різні типи загроз.

Інноваційним напрямом розвитку локальних систем оповіщення стала диференціація звукових сигналів залежно від типу загрози, що дозволяє адаптувати повідомлення до конкретних надзвичайних ситуацій. У деяких прогресивних громадах запроваджено систему умовних сигналів, де різні звукові коди відповідають певним видам небезпеки. Наприклад, сигнал у вигляді дзвону може сповіщати про хімічну загрозу, вимагаючи негайного використання засобів індивідуального захисту, тоді як гудок потяга сигналізує про необхідність евакуації, спонукаючи населення швидко переміщуватися до укриттів. Така система не тільки прискорює реакцію населення, дозволяючи швидше орієнтуватися в характері загрози, а й допомагає обирати оптимальні алгоритми поведінки, що суттєво підвищує ефективність реагування на небезпеку. У воєнний час, коли загрози можуть бути різноманітними (від повітряних тривог до техногенних аварій), ця диференціація стає дуже важливою, адже традиційні сирени часто не передають специфіку небезпеки, що призводить до неефективного використання ресурсів.

Особливого значення в сучасних умовах набули інтерактивні картографічні сервіси, які відображають стан активації систем оповіщення в реальному часі та інтегруються з мобільними додатками. Ці цифрові рішення дозволяють мешканцям отримувати візуальну інформацію про активовані сирени, їх радіус покриття та поточний статус загрози. Навіть у випадках, коли фізичні пристрої оповіщення відсутні на конкретній території або вийшли з ладу через технічні несправності, бойові дії чи перебої з електроенергією, користувачі можуть перевірити дані через смартфон. Наприклад, якщо сирена не спрацювала в сільській місцевості через пошкоджену інфраструктуру, сервіс покаже найближчі активовані сигнали та рекомендовані дії. Це не тільки підвищує доступність інформації для людей з обмеженими можливостями, а й сприяє координації зусиль органів влади, дозволяючи відстежувати ефективність систем і оперативно реагувати на збої.

Можливість врахування географічних, демографічних та інфраструктурних особливостей громад сприяє створенню більш ефективних систем інформування населення. Така децентралізація підвищує стійкість загальнодержавної системи цивільного захисту, адже вихід з ладу окремих елементів не зупиняє роботу оповіщення в інших регіонах.

Локальний підхід до організації систем оповіщення демонструє значні переваги з точки зору адаптивності та гнучкості реагування на специфічні потреби територій. Ефективне оповіщення та інформування забезпечується синергією централізованих механізмів, передбачених Кодексом цивільного захисту, та локальних ініціатив громад. Тільки поєднання державних систем, місцевої гнучкості та новітніх технологій здатне гарантувати своєчасне реагування на загрози, зменшити людські втрати та підвищити довіру населення до системи цивільного захисту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02 жовтня 2012 р. № 5403-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>. – Дата звернення: 25.09.2025.
2. Про Єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014 р. № 11. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-п>. – Дата звернення: 25.09.2025.
3. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2017 р. № 733. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2017-п>. – Дата звернення: 25.09.2025.